

HIUMAA SADAMATE ARENGUKAVA

2035+

HIUMAA
VALD

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS

2. HETKESEIS

3. PEAMISED VÄLJAKUTSED

4. OLULISED TEEMAD JA ARENDUSVAJADUSED

4.1 Majandus

4.2 Teenindussadamad

4.3 Kalandussadamad

4.4 Külalissadamad

4.5 Sadamate võrgustik ja teenused

4.6 Keskkond

5. KOOSTÖÖ JA SIDUSUS

5.1 Koostöö erasektoriga investeringute kaasamiseks

5.2 Sidusus ümberkaudsete piirkondadega

5.3 Kohalike kogukondade kaasamine ja nende vajaduste arvestamine

6. TULEVIKU NÄGEMUS

LISAD:

Lisa1: Tegevuskava 2026-2030

1. SISSEJUHATUS

Hiiumaa sadamate arengukava 2035+ eesmärk on kujundada terviklik ja tulevikku vaatav visioon saare sadamate arendamiseks, lähtudes majanduslikest, keskkondlikest ja kogukondlikest vajadustest. Arengukava käsitleb sadamate rolli Hiiumaa regionaalses ja riiklikus kontekstis, nende panust majandusse, turismi ja kalandusse.

Sadamad ei ole pelgalt taristuelemendid – nad on ühenduslülid mandri ja saare vahel, kogukonna keskpunktid, majandusarengu mootorid. Arengukava käsitleb sadamaid kui mitmeotstarbelisi sõlmpunkte, kus kohtuvad avalik huvi, ettevõtlus, looduskaitse ja kogukondlik tegevus. Dokumendi koostamisel on tuginetud mitmetele strateegilistele ja praktilistele allikatele, mille hulgast olulisemad on:

Hiiumaa valla arengukava 2035+ – määratleb sadamate rolli valla majandus- ja külastuskeskkonna arengus.

Sadamate arengukava lähteülesanne – töögrupi sisendi alusel ja Hiiumaa Vallavolikogu kinnitusel raamib arengukava struktuuri ja fookusteemad.

ESTONIAN – LATVIAN JOINT STRATEGY FOR HARBOUR NETWORK DEVELOPMENT¹ (Interreg EE-LV00063) projekt – on Eesti ja Läti koostöös loodud strateegiadokument, mis seab eesmärgiks Läänemere piirkonna väikesadamate ja meretööstuse ühtse arengu, rõhutades rohepöoret, digilahendusi, piiriülest koostööd ja turismikoridoride tugevdamist.

Eesti mereala planeering (2022)²- riigipoolne nägemus merealade planeerimisel on üheks aluseks Hiiumaa sadamate arengudokumendi koostamisel.

Mere ja vee programm 2025–2028³ (Kliimaministeerium) – on aluseks sadamate keskkonnamõju, reostustõrje ja teaduspõhiste andmete kogumisel.

Kohalike sadamate (sadamate registrisse kantud 27 Hiiumaa sadamat) esindajate küsitlus ja selle tulemustel põhinenud arutelu– läbi viidud küsitlus koos sellele järgnenud aruteluga annavad sisendi konkreetsete sadamate vajadustest, võimalustest ja hetkeseisust.

Arengukava struktuur järgib temaatilist jaotust, käsitledes majandust, taristut, keskkonda, koostööd ja tulevikunägemust. Iga peatükk sisaldab konkreetseid alateemasid, mis on seotud Hiiumaa sadamate tüüpide ja funktsioonidega: teenindussadamad, kalandussadamad, külalissadamad ja kogukonnasadamad.

Arengukava eesmärk on luua alus otsuste tegemiseks, investeeringute planeerimiseks ja koostööks erinevate osapoolte vahel – nii kohaliku omavalitsuse, ettevõtjate, kogukondade kui riiklike institutsioonide tasandil. Sadamate arendamine peab toimuma tasakaalus majandusliku kasu, keskkonnahoidlikkuse ja sotsiaalse väärtuse loomise vahel.

¹ <https://marineindustry.ee/en/wp-content/uploads/2025/01/JOINT-STRATEGY.pdf>

² <https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2023-06/mereala-planeering-seletuskiri-2022.pdf>

³ <https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2024-10/Mere%20ja%20vee%20programm%202025-2028.pdf>

2. HETKESEIS

Hiiumaal tegutseb mitmekesine võrgustik (väike)sadamaid, mille funktsioonid on selles dokumendis jagatud teenindus-, kalandus- ja külalissadamateks ning üks sadam võib seejuures täita mitut otstarvet. Sadamate haldusvormid on erinevad, on kohalike MTÜ-de hallata või eraomandis sadamaid kui ka valla ja riigi omandis, mis tähendab erinevat arendusvõimekust kui ka väljakutseid sadamate haldamisel. Sadamate arengutase on ebaühtlane: mõned on hästi varustatud ja aktiivselt kasutuses, teised vajavad rekonstrueerimist või koguni funktsiooni ümbermõtestamist. Sadamate peamine funktsioon tuleneb looduslikest tingimustest ning ajalooliselt välja kujunenud funktsioonidest. Oluline on ka märkida, et uusi sadamaid Hiiumaa üldplaneering ette ei näe ja sadamate arendamistel tuleb arvestada olemasoleva sadamate võrgustikuga ja sellest tulenevate võimalustega. Samas on üldplaneeringu eesmärk: „Soodustada sadamates äride ja teenuste pakkumist. Olemasolevad sadamad on kohad kaldal, kuhu on taristu rajatud ja loodus juba inimtegevusest mõjutatud. Üldplaneeringuga soosime nende alade mitmekesisemat kasutuselevõttu, et vähendada uute alade hõivamist kaldal. Selleks on tehtud ehituskeeluvööndi vähenduste ettepanekud, mis võimaldaksid teenuste ja äride rajamist sadamatesse. Avaliku teenuse pakkumisega muutuvad ka autoga pääsud sadamateni avalikuks.“⁴

Sadamate registris olevate Hiiumaa sadama esindajate seas läbiviidud küsitluse põhjal on Hiiumaa sadamate võrgustik mitmekesine nii haldusvormide, kasutusaktiivsuse kui ka arengutaseme poolest. Sadamate haldamine toimub valdavalt kahel viisil: erasadamana, kus sadamal on otsene omanik või mittetulundusühingu (MTÜ) vormis, kus sadama igapäevase toimimise eest vastutavad kogukonna liikmed. MTÜ-põhine mudel võimaldab paindlikku ja kogukonnakeskset lähenemist, kuid võib piirata investeringute mahtu ja professionaalset võimekust võrreldes institutsionaalse haldusega. Valla omanduses olevaid sadamaid juhib SA Hiiumaa Sadamad, ühendussadamaid haldab AS Saarte Liinid.

Sadamate kasutusaktiivsus varieerub oluliselt. Mõned sadamad on aktiivselt kasutuses nii kutseliste kalurite, harrastuskalurite kui ka mereturistide poolt. Samas kui teised sadamad vajavad taristu uuendamist, et täita oma potentsiaali. Investeeringute maht on samuti ebaühtlane – osades sadamates on viimastel aastatel tehtud märkimisväärseid arendusi, teistes on areng pidurdunud piiratud rahastuse või planeeringuliste takistuste tõttu. Mitmed Hiiumaa sadamad täidavad lisaks majanduslikule funktsioonile ka kogukondlikku rolli. Sadama-alad on kujunenud kohaliku elu keskpunktideks, kus toimuvad talgud, kultuuriüritused, jaanituled ja kogukonna kokkusaamised. Selline sotsiaalne mõõde tugevdab sadamate sidet kohaliku identiteediga ning loob eeldused kogukonna kaasamiseks sadamate arendustegevustesse.

Hetkeolukorra kaardistamine näitab, et Hiiumaa sadamate arendamisel tuleb arvestada nii haldusliku mitmekesisuse, kasutusmuustrite kui ka kogukondliku tähendusega. See loob aluse sihipäraseks ja diferentseeritud arendusstrateegiaks, mis toetab sadamate funktsionaalset mitmekesisust ja piirkondlikku tasakaalu.

⁴ <https://vald.hiiumaa.ee/uldplaneering>

3. PEAMISED VÄLJAKUTSED

Hiiumaa sadamate arengut piiravad mitmed struktuursed, keskkondlikud ja halduslikud tegurid, mis takistavad nende potentsiaali täielikku rakendamist. Küsitluse tulemused ja arengudokumentide analüüs toovad esile vajaduse süsteemse lähenemise järele, mis käsitleks sadamate arendamist kui osa laiemast meremajanduse, kogukonna ja keskkonna sidusvõrgustikust.^{5 6} Peamised väljakutsed on seotud taristu ja teenuste puudujääkidega, koostöö ja ühenduvuse probleemidega, keskkonnamõtjude ja looduskaitsega seotud piirangutega, püsiühenduse arenguvajadustega ning ligipääsetavuse ja transpordilahenduste puudulikkusega.

Hiiumaa sadamate taristu on paljuski vananenud või ebapiisav, et toetada kaasaegseid vajadusi. Paljudel juhtudel puuduvad sadamahooned, pesemisvõimalused ja elektriühendus. Samuti on puudus kai- ja slipikohtadest erineva suurusega alustele ning teenusepakkumise võimekusest. Arvestada tuleb, et ka valmis ehitatud sadamad vajavad rajatiste heas korras säilitamiseks investeeringuid, sealhulgas kaide taastamiseks, ujuvkaide vahetuseks, süvendamistöedeks ja kliimamuutustega kohanemiseks.

Koostöö kohalike ettevõtjate, kogukondade ja teiste sadamatega on ebapiisav. Küsitluses toodi esile vajadus parema koostöö järele valla ja sadamate vahel ning soov kaasata erasektorit investeeringutesse, kuid investorite leidmist raskendab arendustegevuste piiratus.

Keskkonnamõtjude ja looduskaitsega seotud väljakutsed tulenevad asjaolust, et kõik Hiiumaa sadamad on mõjutatud looduskaitsest piirangutest ja tingimustest, mis piiravad arendustegevust. Samas on sadamate roll keskkonnahoidliku meremajanduse alusena kasvamas, sealhulgas soov rakendada taastuvenergia lahendusi ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid. Rohepööre eeldab elektrifitseerimise, vesinikuvalmiduse ja taastuvenergia taristu arendamist sadamates, samuti nutikate energiasüsteemide ja digilahenduste kasutuselevõttu⁷

Püsiühenduse arenguväljakutsed on seotud valmisolekuga uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks, suureneva ja samal ajal ebahühtlase üleveo nõudlusega arvestamisega ning kohalike vajaduste ja riiklike plaanide kooskõlastamisega.

Maismaaühendus sadamatega on sageli piiratud: kehvast seisukorras tee, parkimisvõimaluste puudus, ühistranspordi vähesus või harv graafik piiravad nii kohalike kui turistide ligipääsu sadamatele ja sealt lahkumisele. Samuti mõjutab sadamate atraktiivsust toitlustus- ja majutusteenuste olemasolu, mis ei ole kõikides sadamates soovitud mahus kättesaadav.

⁵ https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4261/0202/3006/Lisa_Arengukava%20.pdf

⁶ <https://www.agri.ee/sites/default/files/documents/2023-06/mereala-planeering-seletuskiri-2022.pdf>

⁷ <https://marineindustry.ee/en/wp-content/uploads/2025/01/JOINT-STRATEGY.pdf>

4. OLULISED TEEMAD JA ARENDUSVAJADUSED

4.1 Majandus

Avaliku ja erasektori koostöö võimalused (PPP koostöö)

Hiiumaa sadamate arendamisel on avaliku ja erasektori koostöö (PPP – public-private partnership, light-PPP) üks teemasid, mis võimaldab kaasata investeringuid, jagada riske ja arendada sadamate ümbrust terviklikult. Sadamate mitmekesine omandistruktuur – valla, MTÜ või eraomand – eeldab paindlikke koostöömudeleid, mis võimaldavad arendada nii taristut kui teenuseid, kaasates vajadusel ka sadamaid ümbritseva tagamaa.

Avaliku ja erasektori koostöö on võtmetähtsusega ettevõtluse arendamisel. Omavalitsus saab luua soodsa keskkonna, pakkudes infrastruktuuri ja regulatiivset tuge, samas kui erasektor toob innovatsiooni, investeringud ja teenuste arendamise oskusteabe. PPP mudelid võimaldavad näiteks sadamahoone rajamist, mille haldamise võtab üle kohalik ettevõtja, või ühisprojekte turismiteenuste arendamiseks sealhulgas näiteks Kärkla Rannaala planeeringut ja selle elluviimist, mis võimaldab SPA arendust koos elamupiirkonnaga Kärkla sadama kõrvale.

Sadamate esindajad toovad esile vajaduse lihtsustada projektide elluviimist ja omaosaluse katmist. Projektipõhine arendustegevus, mis sõltub välisrahastusest, on seni olnud peamine arendusmehhanism, kuid see ei taga stabiilsust ega pikaajalist arengut. PPP mudelid võimaldaksid luua püsivamaid koostöövorme, kus riskid ja ressursid jagatakse avaliku ja erasektori vahel.

Oluliseks suunaks nähakse sadamate arendamist multifunktsionaalseks – lisaks sildumisteenustele soovitakse pakkuda majutust, toitlustust, kogukonna teenuseid ja turismitegevusi. Lisaks näha sadamaid kui tööstus- ja arenduspiirkondasid – kasutada olemasolevat taristut võimaluste loomiseks ka teist tüüpi ettevõtlusele, eelkõige silmas pidades meretööstuse valdkonna kiiret arengut. Selline lähenemine eeldab ettevõtjate aktiivset kaasamist nii planeerimisse kui planeeringute elluviimisesse. Multifunktsionaalsus ei tähenda ainult koostööd merenduse valdkonda kuuluvate tegevustega, vaid vaatab sadamaid ja nende tagamaad kui ettevõtlusalasid.

Merendusega seotud ettevõtluse arendamine

Sadamad pakuvad mitmekesiseid võimalusi merendusega seotud ettevõtluse arendamiseks, mis aitavad tugevdada kohalikku majandust, luua uusi töökohti ja mitmekesistada saare majandusstruktuuri. Sadamate arendamine ei tähenda üksnes infrastruktuuri parendamist, vaid ka ärikeskkonna kujundamist.

Mitmed sadamad teevad koostööd kohalike ettevõtjatega, näiteks kalatöötlemise, majutuse ja turismiteenuste pakkumisel. Sellised koostööd on näidanud, et sadamad võivad toimida platvormina uute teenuste ja ärimudelite tekkeks.

Võimalikud suunad ettevõtluse arendamisel:

Turismiteenused

Sadamate kaudu on võimalik arendada mereturismi, pakkudes näiteks paadireise, ekskursioone, sukeldumisretki ja jahisadamate teenuseid. Koostöö kohalike ettevõtjatega võimaldab luua terviklikke turismipakette, mis ühendavad meresõidu, majutuse, toitlustuse ja kultuurielamused. Sadamad saavad teenuseid pakkuda ka maismaa poolt tulijatele, näiteks on enamikes sadamates võimalik teenust pakkuda ka matkautoga liiklejatele.

Logistikateenused

Väikesadamad võivad täita nišifunktsioone kaubaveos, eriti saare ja mandri vahel, sh näiteks iselaevadega. Väikesemahuline kaubavedu, sealhulgas kohalike toodete eksport, võib olla majanduslikult elujõuline ning toetada saare tootjate turulepääsu.

Laevade hooldus ja remont

Sadamate juures saab arendada väikelaevade hooldus- ja remonditeenuseid, mis teenindavad nii kohalikke kui ka külalisi. See loob töökohti ja võimaldab tehnilise oskusteabe arengut Hiiumaal. Võimaldab eksportida teenuseid.

Merendusala haridus ja koolitus

Nii koostöös haridusasutustega kui ka erasektori koolitajate poolt saab sadamates pakkuda merendusala koolitust, praktikavõimalusi ja tööõpet, mis toetab noorte sidumist merega seotud ametitega ning aitab kasvatada kohalikku kompetentsi.

Innovatsioon ja rohemajandus

Hiiumaa sadamad võivad olla pilootalaks rohetehnoloogiate rakendamisel, näiteks elektriliste laevade teenindamisel, energiatõhusate sadamalahenduste testimisel või sinimajanduse arendamisel. Sadamate arendus peaks siduma end ka ringmajanduse ja taastuvenergia kasutuselevõttuga.

4.2. Teenindussadamad

Teenindussadamad on sadamad kus toimub teenuste pakkumine nagu reisjate ja/või kauba vedu, hooldus ja remondi teenused või meremajandust toetavad tegevused. Need täidavad Hiiumaal olulist rolli saare ühenduvuse, majandustegevuse ja uute sektorite arendamisel. Nende funktsioonide mitmekesistamine ja sihipärane arendamine loob eeldused kohaliku ettevõtluse kasvuks, töökohtade loomiseks ning strateegiliste investeeringute ligimeelitamiseks. Sadamate arendamine peab olema kooskõlas piirkondlike arengukavadega ning toetuma koostööle nii avaliku kui erasektoriga.

Olulised teenindussadamate funktsioonid:

Praamiühendus

Sadamate kaudu toimiv regulaarne ühendus mandri ja Saaremaaga on Hiiumaa elujõulisuse alus. Ühenduse tagamine nõuab sadamainfrastruktuuri, mis suudab teenindada erinevaid laevatüüpe ja tagada aastaringse navigatsiooni.

Kaubavedu

Kuigi Hiiumaa kaubamaht on tagasihoidlik, on kaubavedu oluline kohaliku tootmise ja tarneahelate toimimiseks. Väikemahuline kaubavedu – sealhulgas ehitusmaterjalid, toiduained ja saarelt eksporditavad kaubad – vajab stabiilset püsiühendust. Seda nii graafiku tiheduse kui ka üleveo maksumuse osas.

Tuuleparkide ja vesiviljeluse teenindus

Uued majandussektorid, nagu meretuuleenergia ja vesiviljelus, vajavad spetsialiseeritud sadamateenuseid. Sadamad võivad toimida tugipunktidenä tuuleparkide ehituse ja hoolduse logistikale ning vesiviljeluse toodangu käitlemisele. Arendustegevuste plaanimisel on vaja arvestada nende tegevuste vajadustega.

Talvehoid

Väikelaevade talvehoid on kasvav teenus, eriti arvestades Hiiumaa populaarsust suvise mereturismi sihtkohana. Sadamad saavad pakkuda talvehoiuteenust koos hoolduse ja remondiga, mis loob hooajavälisel ajal lisatulu ja töökohti. Erasektori osalus teenuse arendamisel võimaldab pakkuda kvaliteetset ja mitmekesist teenusteportfelli. Piiravaks võib saada oskustööjõu puudus, mille ületamisel oleks parim lahendus leida uusi võimalusi mh saar(t)el pakutavate haridusvalikute kaudu (huviharidus, kutseõpe vm).

4.3. Kalasadamad

Kalasadamad on Hiiumaa rannikukogukondade jaoks olulised nii majanduslikus kui kultuurilises mõttes. Nende arendamine toetab traditsioonilist kalandust, loob võimalusi uueks ettevõtluseks ning tugevdab saare toidujulgeolekut ja identiteeti. Sadamad ei ole pelgalt sildumiskohad, vaid kogukonna keskused, kus kohtuvad töö, traditsioonid ja elustiil. Kalurite tegevus on ka oluline sadamate kasutuse tõhustamisel. Võrreldes turismiga on kalurite hooaeg pikem ja sadamad on olulised ka talvisel perioodil. Kalasadamate võrgustiku omapära on ka asjaolu, et kalurite vajadus sadamate järele võib muutuda kalavarude paiknemise muutustest.

Olulised teemad kalasadamate arendamisel:

Kalurite vajadused ja tegevusvõimalused

Kalasadamad peavad vastama kutseliste kalurite praktilistele vajadustele – ohutu sildumine, kalapüügivahendite hoiustamine, lossimisseadmed ja jääkamber ning võimalus saak kiiresti maale tuua. Sadamate arendamisel tuleb kaasata kalureid, et tagada lahenduste vastavus tegelikule töökorraldusele ja töökindlus igapäevases tegevuses.

Kalanduse toetamine, ka harrastuskalurid

Lisaks kutselistele kaluritele on Hiiumaal aktiivne harrastuskalastajate kogukond. Hiiumaa on ka järjest populaarsem väljastpoolt tulevate harrastuspüüdjate sihtkoht. Sadamad võivad pakkuda neile ligipääsu veele, paadislippe, parkimisvõimalusi ja infot kalastusreeglite kohta. Harrastuskalastuse toetamine aitab edendada mereturismi, suurendada kogukonna sidusust ja mitmekesistada sadamate kasutusviise.

Töötlusvõimaluste ja tarneahelate arendamine

Kohaliku kala töötlemine ja turustamine on võtmetähtsusega kalanduse majandusliku elujõulisuse tagamisel. Sadamate juures saab arendada väikemahulisi töötlemisüksusi, külmkambreid ja logistikalahendusi, mis võimaldavad saaki säilitada ja müüa nii kohapeal kui kaugemal.

Teenuste hinnastamine

Sadamate pakutavate teenuste (nt sildumine, hoiustamine, jää, kütus) hinnastamine peab olema läbipaistev ja õiglane, arvestades kalandussektori sesoonsust ja väikest mahtu. Võimalik on rakendada diferentseeritud hinnastamist kutseliste ja harrastuskalurite vahel. Erasektori osalus teenuste pakkumisel võib tuua kaasa kvaliteedi tõusu, kuid vajab selgeid kokkuleppeid.

4.4. Külalissadamad

Külalissadamad on Hiiumaa mereturismi arengu lahutamatu osa, pakkudes sildumisvõimalusi nii sise- kui välituristidele. Nende arendamine toetab saare majandust, suurendab rahvusvahelist nähtavust ja loob uusi ettevõtlusvõimalusi või võimaldab olemasolevate kasvu. Sadamad toimivad väravatena, mille kaudu külastajad jõuavad Hiiumaa loodus- ja kultuuriväärtusteni. Nende kvaliteet ja teenuste mitmekesisus mõjutavad otseselt saare kui mereturismi sihtkoha mainet.

Olulised teemad külalissadamate arendamisel:

Vajalikud teenused

Hiiumaa külalissadamate konkurentsivõime ja külastatavus sõltuvad otseselt pakutavate teenuste kvaliteedist ja kättesaadavusest. Sadamad peavad tagama ohutu sildumise, vee- ja elektriühenduse, sanitaarruumid, jäätmekäitluse ja paakide tühjendamise võimaluse. Lisaks on oluline pakkuda WiFi-ühendust, infoteenuseid, tankimisvõimalusi, sealhulgas mõelda ette elektrilaevade laadimisele, ning tagada ligipääs toitlustusele, majutusele ja transpordile. Kvaliteetsed ja mitmekesised teenused loovad eeldused pikemaks viibimiseks ja positiivseks külastuskogemuseks.

Turismi ja rekreatsiooni edendamine

Külalissadamad on väravaks Hiiumaa turismi sihtkohtadele. Sadamate kaudu saab pakkuda mereretki, ekskursioone, matka- ja jalgrattaradasid ning tutvustada kohalikku kultuuri ja toitu. Koostöö kohalike ettevõtjatega võimaldab luua terviklikke turismiteenuseid, mis ühendavad meresõidu, majutuse, toitlustuse ja kultuurielamused. See aitab pikendada külastajate viibimisaega ja suurendada majanduslikku mõju kohapeal.

Sadamate rahvusvaheline konkurentsivõime

Hiiumaa külalissadamad peavad olema võrdsed teenusepakkujad teiste Läänemere piirkonna sadamatega. Konkurentsivõime tõstmiseks on oluline osaleda järjekindlalt naaberriikide meremessidel, rahvusvahelistes jahtklubide võrgustikes, arendada ning hoida ajakohasena digitaalset nähtavust ja broneerimissüsteeme, pakkuda mitmekeelset teenindust ja infot.

Äärmiselt oluline on info õigsus ja ajakohasuse hoidmine läbi aastate. Rahvusvahelise tuntuse suurendamine aitab meelitada rohkem välisriikide purjetajaid ja jahtklubisid, tugevdades Hiiumaa positsiooni mereturismi sihtkohana.

Teenuste hinnastamine

Teenuste hinnastamine külalissadamates peab olema läbipaistev, konkurentsivõimeline ja vastavuses pakutava teenuse kvaliteediga. Hinnamudelite kujundamisel võib rakendada hooajalist hinnastamist, soodustusi pikema peatuse või grupikülastuste korral ning lojaalsusprogramme. Hästi läbimõeldud hinnastamine toetab sadama jätkusuutlikkust ja muudab selle atraktiivseks erinevatele sihtgruppidele.

4.5 Sadamate võrgustik ja teenused

Hiiumaa sadamate taristu on võtmetähtsusega kogu saare regionaalse arengu, majandustegevuse ja elukeskkonna seisukohalt. Sadamad ei ole pelgalt transpordisõlmed, vaid multifunktsionaalsed ruumid, kus kohtuvad kaubandus, turism, kalandus, kogukondlik tegevus ja keskkonnahoid. Taristu arendamine peab seetõttu olema terviklik, sidudes endas nii maismaa- kui meretranspordi, energialahendused, ohutuse ja ligipääsetavuse.

Olulised teemad taristu arendamisel:

Püsiühenduse arendamine

Hiiumaa püsiühendus mandri ja Saaremaaga on saare regionaalse arengu, majandustegevuse ja elanike igapäevaelu seisukohalt kriitilise tähtsusega. Nende töökindlus ja läbilaskevõime mõjutavad otseselt sadamate kasutuskoormust. Taristu arendamisel tuleb arvestada kuidas suurendada üleveomahtu, kus üheks võimaluseks on eraldada kaubavedu reisijateveost. Arendusel tuleb silmas pidada, millised alternatiivkütused on optimaalsed siinsetele liinidel. Ootealade ja liikluskorralduse täiustamine sadamaalal on oluline, et vähendada tipptundide ummikuid ja parandada reisijate kogemust. Parvlaevaliikluse tagamisel on oluline ohutu sügavuse ja laiusega laevateede korrashoid (Rukki ja Heltermaa kanalite hooldussüvendamine). Alternatiivsete ühenduspunktide tugevdamine, näiteks Sõru–Triigi liini tihedamaks muutmine hooajaliselt või erivedudeks on arvestatavad lisavõimalused ühenduse parandamiseks. Peab hoidma pilku tulevikul ja olema avatud uudsetele lahendustele nagu kiirlaevad autota reisijate veoks, veetakso teenus näiteks koostöös erasektoriga.

Sõltuvus ilmast ja töökindlus

Püsiühenduse töökindlus on tugevalt mõjutatud ilmastikutingimustest, eriti talvekuudel ja tormiperioodidel. Sadamate taristu peab olema piisav, et võimaldada ohutut sildumist ka keerulistes oludes. Oluline on koordineeritud kriisijuhtimine sadamate, transpordiettevõtete ja kohaliku omavalitsuse vahel.

Sadamate ligipääsetavus

On oluline tegur Hiiumaa sadamate kasutusmugavuse, külastatavuse ja kaasava keskkonna kujundamisel. Ligipääsetavuse parandamine toetab nii kohalike elanike igapäevaseid liikumisvajadusi kui ka turistide ja harrastajate sujuvat liikumist saarel. Arendustegevused

peavad olema mitmetasandilised, hõlmates teedevõrku, viitade süsteeme, erivajadustega inimeste vajadusi ning ühistranspordi sidusust sadamatega.

Füüsiline ligipääsetavus ja teedeühendused

Mitmed Hiiumaa sadamad vajavad paremaid teedeühendusi ja viitade süsteeme, et tagada mugav ja turvaline juurdepääs. Ligipääsetavus peab olema universaalne, hõlmates ka erivajadustega inimesi – liikumis- nägemise-, kuulmis- ja muude piirangutega külastajaid. Sadamate arendamisel tuleb muuhulgas rajada nõuetele vastavad ja kasutajatele mugavad kaldteed, invatualetid ja madala lävega sisenemiskohad sadamaalale ja hoonetesse.

Ühistranspordi ühendus sadamatega

Hiiumaa ühistranspordivõrgustik peab olema seotud sadamatega, et tagada ligipääs ka neile, kellel puudub isiklik sõiduvahend või kes tulevad merelt. Sadamaid peab käsitlema kui olulisi suundasid maakonnaliinidel ja need lmuutma näiteks nõudeliinide osaks, et tagada ühistranspordiga liikumise võimalus sadamate ja keskuste vahele.

Uute tehnoloogiate rakendamine – taastuenergia ja tulevikukütused

Hiiumaa sadamate areng peab olema kooskõlas rohepöörde eesmärkidega ning toetama keskkonnasäästlikke ja innovaatilisi tehnoloogiaid. Uute energialahenduste rakendamine aitab vähendada nii sadamate kui laevade ökoloogilist jalajälge, suurendada energiasõltumatust ning pakkuda kaasaegseid teenuseid nii kohalikele kui külalistele. Eriti oluline on see väiksemates sadamates, kus autonoomsed ja taastuenergiaga põhinevad lahendused võimaldavad tagada toimiva taristu ka ilma ulatusliku võrguühenduseta.

Pääs merele – turism ja harrastuskalapüük

Hiiumaa sadamad täidavad rolli merele pääsu võimaldamisel nii kohalikele elanikele kui külastajatele. Sadamate avatus, mugavus ja turvalisus loovad eeldused aktiivseks vaba aja veetmiseks, harrastuskalapüügiks ja turismiteenuste kasutamiseks. Merele pääsu lihtsustamine on kogukonna elukvaliteeti ja piirkonna atraktiivsust mõjutav tegur. Sadamate taristu peab koosnema hästi hooldatud paadislipidest ja sildumiskohtadest, mis võimaldavad väikelaevade ja paatide mugavat vette laskmist ja sildumist. Eriti oluline on see harrastuskalastajate ja veeturismi harrastajate jaoks, kes kasutavad sadamaid hooajaliselt ja sageli iseseisvalt. Sadamad on loogilised alguspunktid mitmetele turismiteenustele nagu paadiretked, loodusvaatlused, sukeldumine ja kajakisõit, mis vajavad sobivat taristut ja teenindusruume. Sadamad võivad olla kogukondlikud kohtumispaigad, kus toimuvad üritused, koolitused ja harrastustegevused. Sadamad saavad olla ka noortele suunatud merehariduse ja veeturvalisuse programmide toimumiskohad. Eesmärk on luua sadamatest kergesti ligipääsetavad ja avatud ruumid, mis kutsuvad inimesi mere äärde ja loovad sideme merekultuuriga.

Navigatsioonimärgid ja valgustus

Ohutu sisenemine sadamasse ja manööverdamine sadama akvatooriumis eeldab selgeid ja hästi hooldatud navigatsioonimärke ning piisavat valgustust. Navigatsioonimärgid peavad olema paigaldatud ja hooldatud vastavalt meresõiduohutuse seaduse nõuetele. Kai- ja

sadamaala valgustus tagab nähtavuse öisel ajal ja halva ilmaga, kuid sealjuures ei tohi pimestada mere poolt tulijaid. Hea praktika võiks olla automaatsete ja energiatõhusate valgustuslahenduste kasutamine (LED valgusallikad, päikeseenergial töötavad märgid, hooajaline ja ööpäevane valgustugevuse automaatne reguleerimine).

Päästevahendite olemasolu ja hooldus

Igas sadamas peavad olema kergesti leitavad ja töökorras päästevahendid: päästerõngad, pootshaagid, redelid, tuletõrjevahendid sadamaalal, samuti esmaabivahendite kättesaadavus sadamas. Avalikult välja pandud ja selged juhised ning märgistus hädaolukorras tegutsemiseks. Päästevahendite kontroll ja hooldusgraafik, mis tagab nende töökindluse.

Ohutuse tagamine ja merepääste

Ohutus on sadamate usaldusväärsuse, kasutatavuse ja kogukonna turvatunde alus. Sadamates peab olema tagatud merele mineku ja sadamaalal viibimise ohutus nii kohalikele kui külalistele. Lisaks füüsilisele infrastruktuurile on oluline ka koostöö kutseliste(PPA) ja vabatahtlike merepäästjatega, et tagada valmisolek reageerida eriolukordadele.

Hiiumaal tegutseb vabatahtlik merepäästeüksus, kelle roll mere ohutuse tagamisel on hindamatu. Merepääste toimimiseks on vajalik sadama alal päästeüksuste ligipääsu tagamine ja pikemas plaanis võimalus pääste varustuse hoiustamiseks saarte eri nurkades. Lisaks infrastruktuurile on oluline kujundada sadamates ohutuskultuuri: teavitustöö, mis tutvustab ohutusreegleid ja merel käitumise põhimõtteid ning koolitused ja töötoad merel käijatele (nt mereohutus, esmaabi, navigatsioon). Arendussuundadena võib kaaluda koostöös merepäästega meditsiinilise transpordi võimekuse tekitamisele. Valla roll saab olla ka organisatsiooni toetamine liikmete juurde värbamisel läbi teavitustöö. Võimalik ka valla ja allasutuste töötajate motiveerimine läbi vabade päevade pakkumisega seoses vabatahtliku merepääste tööga.

Julgeolek

Julgeolekumeetmed sadamates on oluline osa taristu terviklikkusest ja ka valmisolek kriisiolukordadeks. Hiiumaa sadamate julgeolek peab olema proportsionaalne sadama suuruse, funktsiooni ja kasutuskoormusega, arvestades nii kohaliku kogukonna vajadusi kui ka riiklikke julgeolekuhuve. Eriti oluline on see sadamates, kus sadam täidab strateegilist rolli piirkondlikus logistikavõrgustikus.

Kerksuskeskused sadamates

Sadamad võivad täita olulist rolli kogukonna kerksuskeskustena, pakkudes kriisiolukordades tuge ja infrastruktuuri elanikel. Selleks tuleks luua varustuse ja sidevahendite hoiukohad, mis on kättesaadavad hädaolukorras (nt generaatorid, satelliitside, esmaabivahendid). Tagada sadamahoone või selle osa kasutatavus evakuaatsioonipunktina, kus on olemas baasvarustus (generaator/akupank) hädaolukorras hakkamasaamiseks. Sadamad saavad ka varju pakkuda asustatud väikesaarte elanikele, juhaks kui mereolud ei võimalda väikesaarele liikuda. Võimalik on siduda sadamad kohalike kriisijuhtimisplaanidega, et tugevdada kogukonna valmisolekut loodusõnnetuste, reostusjuhtumite või muude hädaolukordade korral.

4.6 Keskkond

Tasakaal inim- ja looduskeskkondade vahel

Hiiumaa sadamate arendamisel tuleb leida tasakaal inimtegevuse vajaduste ja looduskeskkonna säilitamise vahel. Sadamad on ühtaegu majanduslikud ja sotsiaalsed keskused, kuid paiknevad sageli ökoloogiliselt tundlikel aladel – rannikul, lahtedes, merel ja biosfääriala piirides. Seetõttu peab iga arendusprojekt arvestama nii elurikkuse kaitse, kohaliku kogukonna vajaduste kui ka keskkonnateadliku ruumilise planeerimise põhimõtetega. See eeldab kaasavat planeerimist, kus kogukond, looduskaitsejad ja teadlased osalevad arenduste kavandamises. Looduskaitseelised piirangud ja väärtused mõistlikul viisil integreerida sadamate funktsiooni, mitte neid vastandada. Näiteks võib sadamaala hõlmata loodusõpperadu ja vaateplatvorme, mis tutvustavad mereelustikku ja rannikukooslusi. Sadamates on võimalik kasutada keskkonnateadlikke ehitusmaterjale ja haljastust, mis toetavad ökosüsteemide säilimist ning ajutisi teisaldatavaid rajatisi, mis ei kahjusta püsivalt maastikku ega elupaiku. Tasakaalu hoidmine tähendab ka keskkonnamõtjude ennetamist, mitte ainult leevendamist. Hiiumaa biosfääriala kontekstis on sadamate arendamine võimalus näidata, kuidas inimtegevus ja loodus saavad koos eksisteerida, kui arendustegevus on teadlik, läbimõeldud ja kogukonnakeskne.

Teadustöö ja andmekogumine keskkonnaseireks

Hiiumaa sadamate arendamisel on keskkonnaseire ja teaduspõhine andmekogumine oluline, et tagada arendustegevuste kooskõla biosfääriala eesmärkidega ning minimeerida mõju tundlikule mereökosüsteemile. Keskkonnaseire peab olema pidev, süstemaatiline ja sidustatud teadusasutuste, riigiasutuste ning kohalike kogukondadega.

Keskkonnaseire andmed peavad olema avalikult kättesaadavad ja kasutatavad sadamate arendusotsuste tegemisel, sealhulgas keskkonnamõtjude hindamise protsessides. Selle juures on vaja silmas pidada, et sadamad on inimtekkelised keskkonnad ja neid tuleks sellisena ka käsitleda.

Reostustõrje

Reostustõrje valmisolek on sadamate keskkonnakaitse lahutamatu osa. Iga sadam peab omama reostustõrjeplaani, mis vastab riiklikele nõuetele ja arvestab sadama suurust, funktsiooni ning reostusriske. Reostustõrjeplaan peab sisaldama riskihinnangut, reostusallikate lokaliseerimise skeeme, reostustõrjevahendite paiknemist ja tegevuskava hädaolukorras. Reostustõrjealased tegevused hõlmavad ka rannikualade taastamist, ennetavat koolitust ja varustuse soetamist, sh poomid, absorbendid ja mobiilsed tõrjevahendid

5. Koostöö ja sidusus

Hiiumaa sadamate arendamine eeldab tihedat ja mitmetasandilist koostööd kohalike kogukondade, ettevõtjate, omavalitsuste ning naaberpiirkondadega. Sadamate roll majanduses, turismis, transpordis ja kogukonnaelus saab realiseeruda ainult siis, kui arendusprotsessid on läbipaistvad, kaasavad ja piirkondlikult koordineeritud. Koostöö aitab vältida dubleerimist, tugevdada piirkondlikku konkurentsivõimet ning tagada arenduste kestlikkus.

5.1 Koostöö erasektoriga investeringute kaasamiseks

Sadamate arendamine nõuab märkimisväärseid investeringuid, mida omavalitsus üksi ei suuda katta. Seetõttu on oluline luua avaliku ja erasektori koostöömudelid, kus:

- Avalik sektor tagab põhitaristu (juurdepääsuteed, kommunikatsioonid),
- Erasektor arendab teenuseid ja ärimudeleid (nt toitlustus, majutus, paadihooldus, turismiteenused, taastuvenergia, vesiviljelus jm),
- Kohalikud ettevõtted kaasatakse aktiivselt sadamate teenuste pakkumisse, luues piirkondlikku lisandväärtust.

PPP (avaliku ja erasektori koostöö) mudelid, nagu rõhutab ka „Harbours and PPP“ projekti raames läbi viidud uuring⁸, võimaldavad sadamaid arendada kui võrgustikku, kus investeringud on koordineeritud ja piirkondlikult sidustatud. Lisaks on oluline pakkuda investeringutoetusi ja soodustusi, mis muudavad sadamad atraktiivseks ärikeskkonnaks ja innovatsiooniplatvormiks.

5.2 Sidusus ümberkaudsete piirkondadega

Hiiumaa sadamate areng peab olema kooskõlas:

- Saaremaa ja Läänemaa sadamate arenguplaanidega, et vältida dubleerimist ja asjatut konkurentsi
- Transpordivõrkude ja turismimarsruutidega, et tagada sujuv liikumine ja teenuste sidusus,
- Tuuleparkide ja vesiviljeluse alade arendusega, mis mõjutavad sadamate funktsioone, koormust ja taristuvajadusi.

Koostöö naaberpiirkondadega võimaldab:

- Luua ühiseid logistikalahendusi ja teenuseid
- Tugevdada piirkonna konkurentsivõimet ja positsiooni atraktiivse piirkonnana.

⁸ <https://marineindustry.ee/en/wp-content/uploads/2025/01/JOINT-STRATEGY.pdf>

- Optimeerida ressursside kasutust ja investeeringute planeerimist.

5.3 Kohalike kogukondade kaasamine ja nende vajaduste arvestamine.

Sadamad on sageli kogukonna keskpunktid – nii ajalooliselt kui tänapäeval. Seetõttu on oluline:

- Kaasata MTÜd, kalurid, paadiomanikud ja elanikud planeerimisprotsessi, et arvestada kohalike vajadusi ja teadmisi.
- Austada kogukonna traditsioone ja kultuuri, näiteks jaanituled, talgud, kalasadamate päevad, mis loovad sideme mere ja kogukonna vahel.
- Tagada avalik ligipääs ja kasutusvõimalused harrastajatele, noortele ja kogukondlikele tegevustele.

Kogukonna kaasamine tugevdab kohalikku identiteeti, suurendab arenduste sotsiaalset aktsepteeritavust ja aitab tagada nende pikaajalist jätkusuutlikkust.

6. TULEVIKU NÄGEMUS

Aastal 2035 on Hiiumaa sadamad kestliku meremajanduse ja innovatsiooni sõlmpunktid, mis pakuvad väärtust nii kohalikele kui külalistele.

Hiiumaa sadamate roll regionaalses ja riiklikus kontekstis

- regionaalse ühenduvuse tagamine-püsiühendus mandriga, väikelaevad reisijateveoks võttes arvesse tehnoloogilisi arenguid (foil-laevad, elekter)
- logistikavõrgustiku osana kaubaveo ja reisijateveo teenindamine
- uute tehnoloogiate katsetamise kohad
- julgeoleku ja merepääste tugikohad

Hiiumaa sadamate panus Hiiumaa majandusarengusse

- kohaliku ettevõtluse ja töökohtade loomisel: kalandus, turism, teenindus
- mereturismi arendamine, olles väravaks Hiiumaa avastamiseks meritsi
- tugevdada Hiiumaa positsiooni sinimajanduse ja taastuvenergia arendajana

Keskkonnasõbralik ja jätkusuutlik areng

- energiasäästlikud ja taastuvenergia-põhised
- keskkonnaseire ja teadustöö tugipunktid
- biosfääriala väärtuste kandjad

Koostöö erasektori ja kohaliku kogukonnaga

- koostöömudelite rakendamine, kus avalik ja erasektor arendavad sadamaid koos
- kogukondade aktiivset kaasamist, et sadamad vastaks kõikide osapoolte ootustele
- sadamad on ka kultuuri- ja kogukonnakeskused

HIUMAA SADAMATE ARENGUKAVA 2035+

Lisa 1: Tegevuskava 2026-2030

HIUMAA
VALD

Valdkondade kaupa välja toodud tegevuspunktid koos vastutajate ja mõõdikutega:

Majandus

- Potentsiaalsetel tööstus- ja teenindusaladel ettevõtluse tugimine: planeeringud, toetusmeetmetes osalemise toetamine.
- Merealaste hariduse suundade jätkamine (väikesadamaspetsialist, kalurite kutseksamiks ettevalmistus) ja uute täiendkoolituste algatamine koostöös ametikooliga.
- Käivitada pilootprojekte uudsete merendusteemaliste lahenduste loomiseks ja katsetamiseks Hiiumaal.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus, Hiiumaa Arenduskeskus, Hiiumaa Ametikool

Mõõdikud: toetusmeetmetes osalemise arv; merendusega seotud kursuste, koolituste ja õppekavade arv; käivitatud pilootprojektide arv.

Teenindussadamad

- Püsiühenduse kvaliteedi tagamine ja parandamine koostöös riigiga.
- Uute ja uudsete teenusvaldkondade ja alade tekkimise toetamine.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus, Hiiumaa Arenduskeskus

Mõõdikud: reisjate ja kauba üleveo mahu kasv; loodud uued teenused või teenusalad.

Kalasadamad

- Arendada kaluritele mõeldud taristut (paadislipid, parkimine, info teenused) Hiiumaa vallale kuuluvates sadamates ja toetada kaluritele mõeldud teenuste parandamist teistes Hiiumaa sadamates.
- Kindlustada Hiiumaa toidujulgeolekut läbi kalasadamate korrashoiu ja arendamise.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus, Hiiumaa Arenduskeskus, SA Hiiumaa Sadamad, MTÜ Hiiukala

Mõõdikud: kaluritele loodud teenuste arv; korrastatud kalasadamate arv.

Külalissadamad

- Koostöö turismiklastriga sadamate turustamisel ja info levitamisel.
- Ühistranspordi ühenduse tagamine olulisemate külalissadamate ja keskuste vahel.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus, Hiiumaa Arenduskeskus, SA Hiiumaa Sadamad

Mõõdikud: sadamate kajastamine Hiiumaa turundusmaterjalides; sadamates peatuvate ühistranspordi liinide arv.

Sadamate võrgustik ja teenused

- Sadamate juurdepääsuteede korrashoid.
- Merepääste tegevuste toetamine ja tingimuste parandamine. Vabatahtlike merepäästjate arvu suurendamine. Uute reageerimispunktide loomine.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus, SA Hiiumaa Sadamad

Mõõdikud: sadamate ligipääsuteede hooldamine ja korrastamine; vabatahtlike merepäästjate arv ja loodud merepääste punktide arv.

Keskkond

- Planeeringute läbiviimise toetamine sadamaaladel, kooskõlas seadusandlusega ja tulenevalt üldplaneeringust.
- Loodusala teadustöö läbiviimise toetamine Hiiumaal.

Vastutajad: Hiiumaa Vallavalitsus

Mõõdikud: sadamatele koostatud planeeringute arv; Hiiumaa mere ja ranniku piirkonnas läbiviidud teadustööde arv.